

Vastaus kirjalliseen kysymykseen kansalaisaloitteiden käsittelyn hestittamisesta

Eduskunnan puhemielelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Li Anderssonin /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 650/2018 vp:

Mihin toimenpiteisiin hallitus on valmis ryhtymään tutkijoiden ja toimittajien sananvapauden turvaamiseksi ja vihapuheeseen puuttumiseksi?

Onko oikeusministeriö valmis selvittämään kansalaisaloitteiden hylkäämiseen johtavia syitä ja niiden yhteyttä aloitteiden laatuun, jonka vuoksi aloitteita eduskunnan valiokunnissa joudutaan nyt usein hylkäämään aloitteiden hyvästä tarkoituksesta huolimatta sekä

mihin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin oikeusministeriö on valmis ryhtymään asiassa?

Vastauksen kysymykseen esitän seuraavaa:

Kansalaisaloitelain tavoitteena oli luoda perustuslaissa säädetyin kansalaisaloitteen tekemistä varten joustavat, luotettavat ja käyttökelpoiset menettelyt (HE 46/2011 vp). Käsitellessään perustuslain muuttamista koskevaa hallituksen esitystä (HE 60/2010 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta piti tärkeänä, että kansalaisaloitteen tekemiselle ei täydentävässä lainsäädännössä aseteta liian tiukkoja muodollisia vaatimuksia (PeVM 9/2010 vp). Siten kansalaisaloitelakiehdotuksessa aloitteen tekemiselle haluttiin asettaa vain sellaisia vaatimuksia ja rajoituksia, jotka ovat perustelluja ja välttämättömiä.

Oikeusministeriö pyrkii varmistamaan, että kansalaisaloite.fi -palvelussa julkaistavat aloitteet täyttävät kansalaisaloitelain asettamat edellytykset aloitteelle eivätkä ne sisällä rikoslain vastaista sisältöä. Palvelun kautta aloitteita laitetaan vireille vuosittain noin 100–200 kappaletta, joista noin 3 prosenttia onnistuu saavuttamaan vaadittavan määrän kannatusilmoituksia ja etenee eduskuntaan. On kuitenkin huomioitava, että aloitteen voi panna vireille myös paperisena tai muussa tarkoitukseen hyväksytyssä verkkopalvelussa, jolloin aloite ei kulje lainkaan oikeusministeriön kautta. Laki ei aseta kansalaisaloitteiden hyväksymiselle tai jatkokäsittelylle muita vaatimuksia, vaan aloitteen hyväksyminen samoin kuin mahdolliset muutokset siihen jäävät eduskunnan vaipaasti arvioitavaksi eduskunnan työjärjestyksen ja sisäisten käytäntöjen sekä resurssiensa mukaisesti.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 650/2018 vp

Oikeusministeriössä toteutettiin vuonna 2017, viisi vuotta kansalaisaloitelain voimaantulosta, lain toteutumista ja kansalaisaloitemenettelyä koskeva arviointi. Arviointia varten muun muassa kartoitettiin kansalaisaloitteiden vastuuhenkilöiden sekä kansalaisaloiteprosessiin liittyvien organisaatioiden edustajien kokemuksia ja näkemyksiä kansalaisaloitemenettelystä ja sen mahdollisista kehittämistarpeista. Eduskunnasta kuultiin kansalaisaloitteita käsitelleiden valiokuntien valiokuntaneuvoksia ja keskustansliasta eduskunnan apulaispääsihteeriä.

Aloitteiden puutteellinen valmistelu oli koettu toisinaan haasteelliseksi eduskunnassa. Valiokuntaneuvokset tiedostivat, ettei kansalaisaloitteella voida asettaa samanlaisia laatuvaatimuksia kuin hallituksen esityksille, ja heidän mukaansa aloitteita olikin usein tulkittu aloitteen tarkoitukselle myönteisesti. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu valiokuntien vähäiset resurssit aloitteiden työstämiseen.

Arviointimuistiossa ennakollisen aloitteita koskevan tarkastuksen tai oikeudellisen neuvonnan osalta esille nostettiin kuitenkin sekä periaatteelliset että käytännön haasteet kuten resurssien puute. Jo kansalaisaloitteen valmistelun yhteydessä oli todettu, ettei Suomen lainsäädäntöjärjestelmään istuisi hyvin lakiesitysten sisällöllinen ennakkoarviointi, sillä Suomessa ei ole siihen sopivia toimielimiä. Toisaalta tunnistettiin myös se, ettei ministeriön tarjoama ohjaus aloitteiden muotoilussa olisi täysin ristiriidaton kansalaisaloitteen hengen kanssa.

Kaiken kaikkiaan arviomuistiossa todettiin, että kansalaisaloitteen käyttöönotto on ollut onnistunut uudistus, eikä kansalaisaloitemenettelyn keskeisissä periaatteissa siten ole tarvetta muutoksille. Vaikka aloitteilla oli toistaiseksi ollut melko rajallisesti vaikutuksia lainsäädäntöön ja ainoastaan yksi aloite oli tullut eduskunnassa hyväksytyksi, katsottiin niillä olevan vaikutusta julkiseen keskusteluun, joka oli ollutkin usein kansalaisaloitteiden tekijöiden tavoitteena. Eduskunnassa hylätyksi tulleet aloitteet olivat joissain tapauksissa johtaneet toimenpiteisiin ja aloitteisiin, jotka saattavat tulevaisuudessa johtaa myös lainsäädännön muutoksiin. Myös Eduskuntavaalitutkimuksen 2015 mukaan suuri enemmistö suomalaisista uskoo kansalaisaloitteella olevan positiivinen vaikutus demokratian toimivuuteen. Lisäksi kansalaisaloitteet vaikuttavat houkuttelevan myös sellaisia kansalaisia jotka ovat muutoin poliittisesti passiivisempia.

Joidenkin yksityiskohtien, kuten aloitteen vireillepanoprosessin ja kannatusilmoitusten julkisuuden, osalta kansalaisaloitemenettelyä katsottiin arviointimuistiossa voivan kuitenkin sujuvoittaa ja selkiyttää. Eduskunta on hiljattain hyväksynyt arviointimuistion ja sen havaintojen pohjalta laaditun hallituksen esityksen (HE 251/2018 vp), jossa muun muassa aloitteen vastuuhenkilöiden vähimmäislukumäärää ehdotetaan lisättäväksi viiteen henkilöön. Muutoksella on hallituksen esityksen mukaan mahdollisista yksinkertaisella ja kustannustehokkaalla tavalla tukea aloitteiden nykyistä huolellisempaa valmistelua. Seuraavaksi toteutetaan ko. lakimuutosten toimeenpano ja seuranta. Muita muutoksia kansalaisaloitelakiin ei tällä hetkellä ole suunnitteilla mutta ministeriö on valmis, tarvittaessa yhteistyössä eduskunnan kanssa, miettimään tapoja kehittää kansalaisaloitteeseen liittyvää viestintää edelleen.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 650/2018 vp

Helsingissä 11.3.2019

Oikeusministeri Antti Häkkänen